

տրոս Գեորգիարձի ընծայուած է, ի սկիզբն մետաղադրոգ դարուն, (1019—1058) թէ. պէտէ նշանաւոր հայկաբանը շատ աւելի հին կը գնեն սոյն երգը: Ահա բառ առ բառ մէջ կը բերենք Աւետիքեանի տպագրութեան և շարականաց մեկնութեան համեմատ. «Նոյն և զինքն իսկ տեսանեմք Պրոպատիկէ աւա. զանին. յորա զընին բազմութիւնք ակտա. յետաց, ակնունելով վերտին ջուրցն յուզ. ման: — Աստանոր նորոգեցաւ մեզ աւա. զանըն սելովմայ, ի բանալ զաշըս սըրտից առ ի մերժել զախտս հօգուց և մարմնոց»: (Վենետիկ, 1814, էջ 591): Արդ, ինչպէս կը տեսնուի, հեղինակը յիշատակութիւն կ'ընէ սուրբ մարտիրոսաց գերեզմանին վրայ կատարուած հրաշից և կը բաղդատէ զնոյն բեղհեզայի աւազանին հետ*:

Մինչև ցարդ ըսածնիս ամփոփել ուղելով և զարձնելով աչերնիս Ղիտի և Հայ Եկե. ղեցեաց վրայ, սոյն հետաւորութիւնս կ'ունե. նանք. թէ, այս երկու Եկեղեցիք միայն են որ տարակուսանաց տեղի կու տան այդ համարներու մասին, մինչդեռ այլք՝ եթէ՛ մատենադրաց վկայութեամբք, եթէ՛ թարգ. մանուկեամբք, և եթէ՛ պաշտամամբք՝ կը հաստատեն 3—4 տուները: — Կը մնայ մեզ քանի մը խօսք ալ ձեռագրաց համար ըսել:

Շարայարեղի

Կը յիշէ զՄայրազոմեցի, Ղուկասու ի Բ. 43—44 տուներու համար: (Տես Չամչեան. Պատմ. Հայոց. Հատ. Բ. էջ 362):

* Նոյն շարականի մեկնութեան մէջ, կը յիշուի Պրոպատիկէն՝ յաղօթան ոտնուկայի, հե. աւետալ կերպով, որ անծանօթ մնացած է ան. շուշա Abbbé Martin. «Քաւեն զարա և զա. նօրէնութիւն հօգուց մերոց՝ ի ձեռն ջրոյս այ. ոորիկ... որպէս զանազան ակտան ի ձեռն յուզման ջուրցն սելովմայ»: (էջ 253):

ՄՈՒՐՔ — Կը խօսի ազգագրական, հասարակական, քաղաքական, գրայիտական միւլթոց վրայ: Խմբագիր Աւետիք Արասխա. նեանց: — Գլխն է տարեկան 30 ֆռ.:

Հասցէ TIFLIS, Rédaction de la revue MURCH.

ԵՂՄՈՆԴՈՅ ԴԵ ԱՄԻՋԻՍ

Ճ Ա Ռ Ե Ր

(Շար. տես էջ 258)

Ե.

ՄԱՆՁԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

(1895)

ՊՈՒՔ, սիրելի տղաք, ձեր ներկայ վիճակին մէջ, իրրե ժողովուած ճանապարհ. հորգներ էք շողոմաւ մը խելքը, որ խարխիս վերցնելու վրայ է երկայն ճանապարհորդու. թեան մը համար. հաւատք ունիք յաջող ուղևորութեան մը մէջ, փոփոխուած մեծա. մեծ տեսարաններով, և զուարթացած նոր և հաճոյական յուզումներով, և խաղաղ կեան. քի մը բոլոր հանգստութիւններով: Բայց մտածեցէք այսօրուընէ, որ զուք միայն, հա. ւասար և բարեկամ, պիտի չկտրէք ովկիա. նոքը. որ հանդիպակաց զուսեր նստիք շքեղ սե. ղանի մը, լայն միջոցներէն անդին, ուր, կարգալով և ուրախ բաներու վրայ խօսելով, կը պտրտիք ազատաբար, կայ աղքատ և երեսն ձգուած մարդիկներու ամբոխ մը, որ շարժելու հազիւ քիչ մը տեղ ունի, երթար. կուած օդի անբարեխառնութիւններու և ձա. խորգութիւններու, և տխուր յիշատակներով լեցուն, և խողոված շարագուշակ նախազգա. ծութիւններով, և եղած աւելի տրտուած ձեր զուարթ հանգստութեան երևոյթէն. և թէ այս ամբոխը բաղկացած է ձեր եղբայրներէն և ձեր քոյրերէն, որ ձեզի համար աշխատե. ցան և պիտի աշխատին, և կապուած են ձեզի հետ խաղացի արեանը և Գրիստոսի կրօնքին կրկին կապելով:

Նախ և յառաջ, մարեդնիդ այս մտածու. թիւնը գրէք, որ զուք բաղդաւոր ծնաք. վասն

զի անոնք որ չեն ճանչնար և չեն յարգեր իրենց մէջ բաղդին շնորհները, չեն տեսնար ուրիշներուն մէջ թշուառութեան վերքերը և կարեկից չեն ըլլար:

Մի կարծեք, սակայն, որ ձեր առանձնաշնորհութիւն տնեցող վիճակը չյարգելնու՜նք ես ձեզի յանդիմանութիւն տամ: Բարեբաւութեան մէջ ծնած և անփորձ ուրիշ ամէն վիճակի, բնական է որ դուք գրեթէ ձեզի իրաւունք կարծէք զայն, և ոչ միայն այս, այլ թէ նաև չհամարիք զայն բաւական ազնիւ, և թէ զանգըտիք դուք շատ բաներէ, որ դժբաղդ տղայոց պիտի երևնային անգին բարիքներ:

Սակայն ճիտածեցէք:

Իրիկունը, երբ ձեր նշարանին մէջ կը յիշէ՞ք՝ բանտարկեալներու տրամալծեամբ՝ տանը սենեակը և անկողինը, մտածեցէք քիչ մը ձեր երկրին անհամար տղայոց, որ մեծ քաղաքներուն մէջ, կը պառկին զգլ զգլ խրինց ընտանիքներուն հետ ողորմելի ձեղուններու մէջ, ուր հովը կը փչէ ապակիներուն ճեղքըստներէն, կամ առանց պատուհաններու միջին ծակերու մէջ, պլուհին հանգչեցուցած շիմէն դուրս, որպէս զի խղիւսած չմտնին. մտածեցէք ուրիշ անհամարներու՝ որ կը պառկին զարշահոտ խոռոչներու մէջ, բաց խոռոցներու վրայ, հիւրերու մէջ՝ ուր կը կաթկթթէ ջուրը, լոններու փորոքներուն ներքը, կամ ահռելի խցիկներու պատերուն մէջ, անասուններու և խոտերու մէջ. մտածեցէք անոնց՝ որ կը պառկին, կծկրտած և ցուրտէն դողդողուն, ունենալով միայն ծածկւոյթ իրենց վրայի ցնցոտիները, մերկ տախտակամածներու կամ որքնոտած յարդի վրայ, կամ ամայի ճամբաներու մէջ վեր վեր ինկնող սայլերու վրայ, ալիքներու տառանած փոխադրէ՜նաւակներու խորը, բնակարաններու և շառաշոտ գործատուններու առաստաղակաշներուն վրայ, ուր հարիւր անգամ ընդհատուած քունի մը տանջանք կը քաշեն. մտածեցէք բոլոր այն աղքատ տղայոց, որ կը նախանձին պահապան շուններուն խղիկին և արգելոցներու գազաններուն գառազդին, և թէ դատարկաշրթիկ չեն և ոչ պարասպորդ, ոչ զրէք, այլ սակայն կ'ան-

ցընեն զիշերը այն կերպով՝ ծանր կամ նողկալի աշխատութիւններով ամբողջ օրը տառապելն ետքը, որ ստիպուած պիտի ըլլայիք անոնց տեղը դուք ընելու՝ եթէ անոնք այն գործերը չընէին, վասն զի աշխատութիւններ են՝ որ առանց անոնց ընկերութիւնը չի կրնար ապրիլ. մտածեցէք ասոր, — տղաք, — և ձեզի նշարանը պիտի չերևնայ տխուր, և ոչ պինդ անկողինը, և ոչ հանգիստը քիչ:

Դուք, ինչպէս ձեր աստիճանի բոլոր տղաք, յիշելով ընտանիքին սեղանը, սովորութիւն ունիք զանգըտելու դպրոցի սեղանէն: Արդ, երբոր կը նստիք ճաշելու, մտածեցէք թէ ինչպէս կը սնանին անոնցմէ մեծագոյն մասը՝ որ կը մշակեն այն հողը ուսկից կու գայ մեզի ամէն սնունդ. մտածեցէք որ անոնցմէ միլիոններ, որոնք տասուերկու ժամ կ'աշխատին օրը, սաստիկ տաքին, անձրևին, ցուրտ հովին, կաշիքու փոշիին մէջ և ճախճախուսներու ջուրին մէջ, մղելով անպարար կռիւ մը չորութեան և սառուցից հետ, մրբիկներու և եղեամներու հետ, միջատներու և գաղտասերներու հետ, զոդալով կարկուտէն՝ որ մէկ ժամուան մէջ տառուան մը աշխատութիւններ կը փծացնէ, գետերու ողողումներէն՝ որ կ'աւրըշտըկեն դաշտերը, ձիւնի հիւսերէն որ տուններ կը թաղեն, որ քարերու վրայ կը քաշեն բուսիկ կոշիկները չմաշեցնելու համար, որ տասը միոն կ'ընեն ոտքով՝ Փրանք մը վատակելու համար, որ ըզեղնին կը յոգնեցնեն հարիւրեակ մը խնայելու համար. մտածեցէք որ անոնցմէ միլիոններ չեն կրնար և ոչ պէտք եղաւ ծին չափ աղ զնել՝ համեմելու համար լազուտի ալիւրը՝ որով կը կշտանան, որ կ'ուտեն հաց մը որ ձեր ստամոքսը կը փշրէր, որ չեն իմիր բայց եթէ ջուր տարուան երեքհարիւր օրը, ուր կը նկատեն միւսը իբրև իշխաններու զեղխութիւն մը, և թէ իրենք զիրենք բաղդաւոր կը համարէին եթէ կարենային սնանիլ շաքարով անգամ մը՝ ինչպէս դուք կը սնանիք օրը երկու անգամ: Մտածեցէք ասոր, տղաք, և զձեզ պիտի գոհացնէ անպաճոյճ սեղանը, որուն կը նստիք:

Կը տրտնջաք դուք երբեմն յոգնեցուցիչ

ուսմունքներուն վրայ, ալմուսած ազատութեան վրայ, անաշուտ բարեկարգութեան վրայ : Մակայն մտածեցէք թէ որչափ պէտք է սորվիք՝ արպէս զի ձեր իմացական աշխատութիւնները համապատասխանեն նիւթական աշխատութիւններուն՝ որով կ'աշխատին ձեր հասակի հազարաւոր զործաւորներու խումը բազմութիւնը : Կ'ըսէք դուք. — Անոնք ընկերութեան համար բազուկներով կ'աշխատին, մենք՝ մտքով. տարբեր է աշխատութիւններու տեսակը. ամէն մէկուն իր ասպարէզը : — Աղէկ է. բայց որովհետեւ երկու ասպարէզներէն աւելի հաճոյականը և աւելի արգասաւորը ձեզի ինկած է, անոնք իրաւունք կ'ունենանային ըսելու ձեզի՝ թէ ձեր ասպարէզին մէջ ստուգիւ ձեր պարտքը կատարելու համար՝ պէտք է աշխատիք խիստ աւելի պատրաստակարարութեամբ և շատ լաւագոյն արդիւնքով՝ որչափ շատերնից չէք ընել : Անոնք ամէնքը կ'աշխատին, և շատերը, իրենց ուժին տարողութենէն ալ աւելի, ձեզմէ քանինքը կ'աշխատին իրաւցնէ, և քանինքը իրենց ուժին բոլոր չափովը և ուսմունքներու կեանքը ձեզի խիստ կ'երենայ, որ սակայն ունի այնչափ հանդիսանիւն և այնչափ վարձատրութիւններ : Եւ անոնք չունին ոչ արձակուրդներ, ոչ մրցանակներ, ոչ պատիւներ : Գուցէ կը զովամակիք ազատութեան պակասութեանը վրայ, և անոնք, ուժերէ սպասած երբ օրը վերջացած է, չեն կրնար և ոչ վայելել այն ամենաբարձր որ իրենց շնորհուած է : Գուցէ կը զանգատիք բարեկարգութեան վրայ : Եւ անոնք ալ ունին բարեկարգութիւն մը. բայց առանց ներողութիւններու և առանց մարդավարութիւններու, որ փոխանակ յորդորելու՝ կը սպառնայ, փոխանակ կշտամբելու՝ կը զարնէ, և կը պատժէ յանցաւորը՝ նետելով զինքը առանց հացի ճամբուն մէջտեղ : Մտածեցէք ասոր, տղաք, և պիտի սորվիք աւելի եռանդով, և զբօսանքը ձեզի աւելի քաղցր պիտի երևնայ, և հնազանդութիւնը պիտի գայ ձեզի աւելի դիւրին : Մտախնայեք. բայց մը մտածէք որ կրթութեան առանձնաշնորհութիւնը ձեզի իրաւունք տայ քամահարներով նայելու բազմութեան՝ որ չի գիտեր թէ ինչու չի կրնար և չէրցաւ սոր-

վիլ : Եւ ոչ կարծեցէք որ կրթութիւնը ինքիրմով միայն, առանց բանավարութեան ուժին՝ որ մեծ մասամբ կու գայ բնաւորութեան հանգամանքէն, առանց հոգւոյն մղու մին՝ որ կը փնտռէ անկեղծօրէն ճշմարիտը և արդարը, բաւական ըլլայ տալու կրթութեան մարդուն մեծ առաւելութիւն մը՝ անկրթութեան վրայ : Մտածեցէք որ նոյնպէս դիւրաւ ցնորել կու տայ կրթը՝ որչափ տգիտութիւնը. որ փցուն և չարակամ մարդու մը հմուտ միտքը չի հասկնար շատ բաներ, զոր կը հասկնայ բարի և վեհանէն մարդու մը անմիւտ միտքը. որ ուժ որ իրեն կրթութիւնը ամբարտաւանութեան օգտին ե յատուկ շահերուն համար միայն կը զործածէ, բանի տեղ չունիլով և փճացնելով ուրիշին տգիտութիւնը, ուրիշ բան չէ բայց նրբամիտ բարբարոս մը, իրեն եղբայրներուն փեսային համար զինուած, տգէտ չարագործ է մը շատ աւելի անտանելի ընկերութեան : Մտածեցէք որ բնաւ ուսմունքէ մը անտեղեակ մեծ բազմութեան մէջ՝ կայ նաև զօրաւոր և սուր իմացականութիւններու մեծ թիւ մը, որոնց հետ, շատ տի նիւթերու վրայ նաև գիտնական հանճարը կը դաւադրանայ վիճաբանելու : Մտածեցէք քանի մարդիկներ ստորին դասակարգի մէջ ծնած, և մեծցած առանց զարգացական դաստիարակութեան մը, վեր կը բարձրանան ողջմտութեան և փորձառութեան պարզ զօրութեամբը և իրենց նմանիներուն կը մատուցանեն մեծամեծ ծառայութիւններ : Մտածեցէք մեծ խաղացի մը այն վեճին. — «մարդասիրութեան զգացումը որ կը ծնանի տգէտին սրտին մէջ՝ նոյնչափ ծանրակշիռ է և ազնուական որչափ ընդարձակ իմաստը՝ որ մեծ խորհողին մտքին մէջ կը ծագի» : — Մտածեցէք, տղաք, այս ամէն բանին, և համեստ պիտի ըլլաք :

Եւ ոչ ալ հպարտացէք լեզուի և աշխուշական կերպերու վրայ՝ որով դաստիարակեց զձեզ ընտանիքը և կը շարունակէ դաստիարակելու զձեզ զպրօքը. մի անունով վերցնէք այս համարումներէս ամէն արժանաւորութիւն՝ զանոնք շատացողը նկատելով իբրև զըկուած հոգւոյն աշնուական յատկութիւններէն, և բնիկ իրենց սրիշ բան չեն բայց նշան մը,

ոչ եթէ փորձ մը: Մտածեցէք թէ քանիներ
կը խօսին և կը ճառեն արուեստի վրայ ազ-
նուական կերպով, վասն զի այն արուեստը
կարեւոր է ապրելու և առաւելութիւն ստա-
նալու համար ընկերական զասակարգին մէջ՝
որուն մէջ ծնած են, և թէ թիւնն պատճառ-
ներ բաւական են փոխել տալու կերպերը և
լեզուն անոր՝ որ եւելօք կը պարծնեայ թէ
գերազանց կերպով սննի զանոնք: Նշայեցէք
թէ որչափ շնչին բան են խօսակցութեան և
ճառերի գեղեցիկ ձևերը, մարդկային հոգոյն
խորհրդաւոր խորութեան նկատումով, որուն
մէջ կը ծածկուին, մինչև որ գէպք մը դի-
րենք բնութեամբ գուրս չճաննէ, այնքան
բարերար ուժեր և այնքան չար բերումներ,
որոնց վրայ և ոչ տարտամ խիղճ մը ու-
նինք: Մտածեցէք նաև որ ազնուական կեր-
պով զաստիարակուած մարդը, ոչ միայն
ձևերուն մէջ, այլ սրտին մէջ, չի շափիր իր
մարդավարութիւնը մարդկիններու վրձնակէն:
այլ մարդավար է ամենուէն հետ միօրինակ,
և թէ կը ճանչցուի մանաւանդ սակէ, որ ինքը
ուրիշներուն կը հազարգէ, և զրեթէ առանց
ուզելու կ'ազդէ, նաև ամենէն հետադարձութիւն,
իրեն յատուկ կերպերուն գերազանցութիւնը:
Մտածեցէք որ ամենէն աւելի փափուկ մար-
դավարութիւններու ներշնչումը և օրինակը
սէրէն առաջ կու գայ. մտածեցէք նաև թէ
որչափ բարութիւն, որչափ անշուտութիւն կայ
աշխարհքիս մէջ, որուն ձայնը խիստ է և
խօսքը ռամիկ. մտածեցէք թէ որչափ առա-
տաձեռնութեան, ողորմութեան, զթութեան
զարմանալի գործեր կը կատարուին անգա-
ղար բիրտ մարդիկներէ, որ չեն գիտեր ար-
տայայտել այն զգացումները շրթունքով և
թէ արտաքին երևոյթիւն չեն մակարեւել տար
զանոնք: Մտածեցէք այս ամէն բանին, տղաք,
և ըլլաք պիտի սիրելի և սիրուած:

Եւ ոչ իսկ փնտրեցէք հպարտութեան
գոհնականութիւն մը համեստ ըլլալու խղճին
մէջ, վասն զի դուք հազիւ կը սկսիք կեան-
քը, և կը սկսիք զայն ամենէն աւելի ուրախ
գուշակութիւններով, առանց կրեւու այն
զրկանքներէն մէկը, այն ազեւտալի պիտոյք-
ներէն մէկը՝ որ հոգին կը հրապուրեն չա-
բին: Նկատեցէք որ ոչ որ կրնայ պարծե-

նալ իրացընէ համեստ ըլլալուն վրայ՝ դեռ
մեծ փորձէ մը շանցած, և թէ շատ դիւրին
է մեր գոհացուցած պիտոյքներուն լուսութիւնը
համեստութեան հետ փոխանակելը: Նող-
կանքն որ կը ներշնչէ ձեզի եղեռնագործու-
թիւնը, մի՛ զատեք երբեք արդարութիւնը՝
որ կը շափէ յանցանքին տոտիճանը և կը
ռանձէ մարդկային բնութեանէն յուսահատե-
լու ազեւտալի միտումը: Մտածեցէք որ ա-
մենէն թշուառ եղեռնագործներէն մեծ մաս
մը՝ ծնած են մոլութեան և վատահամբա-
լութեան մէջ. որ մեծցած են առանց խնամքի,
առանց զպրօքի, առանց ուրախութեան, ա-
ռանց հաւատքի. որ կ'ատեն՝ վասն զի չսի-
րուեցան, որ անգութ են վասն զի ընկճուե-
ցան, որ ապականուած են՝ վասն զի աշ-
խարհք եկան թունաւոր արիւնով, կամ
մանկութիւնէն սկսեալ հոգիին թունաւորուած
էր, և թէ, բանականութիւն և խիղճ ունե-
նալէն առաջ, հրապարուեցան, մոլուեցան,
բռնապետուեցան եղեռնագործութեան՝ նոյն
իսկ անոնցմէ որ զիրենք բարւոյն զաստիա-
րակելու սրբազան պարտքն ունէին, և ասով
նաև իշխանութիւնը և ուժը, շատ ճշմարիտ
է, չարին մէջ հնազանդել տալու: Մտածե-
ցէք որ կը շինուին զողորմ և մարդասպան-
ներ նոյն այն կերպով որով կը շինուին
ճանկերը և զանակները՝ զորոնք իրենք կը
գործածեն, և թէ անոնցմէ շատերն ուրիշ-
ներուն ձեռքերուն մէջ այն են ինչ որ են
իրենց ձեռքերուն մէջ իրենց յատուկ գոր-
ծիքները: Մտածեցէք որ ընկերական երե-
սին կ'իրեքերուն և անօրէն գործերուն մէջ՝
ամենքին ալ քիչ մը յանցանք ունինք —
ամենքին — անհոգութեան յանցանք կամ
գէշ օրինակի կամ գրգռութեան կամ անխ-
րաւութեան: Մտածեցէք այս ամէն բանին,
տղաք և զուգ ինծեցէք:

Վերջապէս, այն ժամերուն՝ որոնց մէջ
գոհ էք աշխարհքէ, որոնց մէջ կը զգաք
աւելի թափով զգայարաններու, իմացողու-
թեան և անձնասիրութեան գոհունակութիւն-
ները՝ որ կ'ունենաք ծիծաղիկոտ բնակութե-
նէն, կեանքի հանգստութենէ, հեշտին աշ-
խատութենէ, գեղեցկին մշակութենէ, ակոր-
մելի ընթերցանութիւններէ, մտածեցէք որ

այն գոհունակութիւնները ձեզի հայթայթելու համար՝ գործակից եղան է կ'ըլլան շարու, նակ մարդկային հազարաւոր արարածներ՝ որ զանոնք չեն վայելեալ Մտածեցէք, որ, ձեր բնական զեղեցիկ տունը կառուցանելու համար, ձեզի նման շատ մը տղաք հանեցին ծանր բռնորդ երեքուն սանդղակներէ ստակալի բարձրութիւններու, արեւուն է հովին հարուածին տակ. որ զձեզ տաքցնող ածուխը դուրս հանելու համար, ուրիշ տղաք ստղագլին ափսիթներս, վզերուն պարկ մը, ստորերկրեայ ներքնուղիներու մուկին է տղմին մէջ, ուր տաքը միտերը կը հալեցնէ. որ ձեի բերելու, ոսկեզօծելու, գունաւորելու, մտքընլու համար հազար առարկաներ՝ որ ձեր աչքերը կը զուարճացնեն, որ շատ մը հարկաւոր կամ աւելորդ բաներ բերելու համար ձեզի հետաւոր երկիրներէ, որ ձեր հազած չուսաները է կտանները հիսելու համար, որ զձեզ կրթող է զօրօցընող թուղթը շինելու, տառերը ձուլելու, գիրքերը շարելու համար, ուրիշ անթիւ տաքը կը շնչեն առատօտունքն մինչե իրիկուն ֆետտակար հիւթերու արտաշնչութենէն թաթխուած օդ մը, մութ է նեղ գործատուններու մէջ, թծու գորշիներու է մեքենաներու խլացուցիչ շառաչին մէջ. մտածեցէք, որ, հանգստութիւնները է հաճոյքները՝ գործնք կը վայելէ՝ ձեզի տալու համար, տղաքներու է պատանիներու մէծ թիւ մը կ'աճին տգեղած կանխահաս աշխատութիւններէ, կը մեռնին հալուած թարակ ցաւէ, թաղուած կը մնան գետնի ճեղքուածներէն, տանիքներէ կը գլորտկին վար ճամբաներուն վրայ, կը գահավիժին ծովու մէջ նստու կայմերէ, կորցած են փուտերէ, կրճատուած գործատուններու անիւներէ, այլած ողջ ողջ հանքերու կազերէ Մտածեցէք այս ամէն բանին, տղաք, է պիտի պատուէք աղբատութիւնը, սիրէք գործաւորները, է օրհնէք աշխատութիւնը:

Այս, մտածեցէք այս ամէն բանին, ով տղաք, է ասոնցմով պատրաստեցէք զձեզ ապագային: Մտածեցէք որ ձեր պարտքերէն պիտի չըլլայ միակը է ոչ առաջինը՝ այն թէ բանաք ձեզի պատուաւոր ուղի մը աշխարհէի մէջ. այլ թէ պարտական էք դիւ-

րացնելու ուրիշներուն կեանքի ճամբան. որ բաւական չէ ուրիշի բարիքը փափագելը, այլ պէտք է աշխատիլ ձեռք տալու անոր. որ բաւական չէ բարի ըլլալ, այլ պէտք է իրեն անձին չորս կողմը բարութիւնը արթնցընել. որ բաւական չէ համեստ ըլլալ, բայց պէտք է ջանալ այնպէս ընելու՝ որ մարդիկներու մեծագոյն մասին համար այսպէս ռուկալի կերպով դժուարին չըլլայ համեստ մնալը: Մտածեցէք այն ամբողջին, որ ակնարկեցէք ձեզի սկիզբէն, որ պիտի ճանապարհորդէ ձեզի հետ սվիխանոսին վրայ, մտածեցէք որ կը տաժանի այն է կը կուտի ամենուն համար, բաղդին է բնութեան հետ, է թէ աղքատ է և անմշակ է թշուառ, է թէ զայն միխթարելը, լուսաւորելը, բարձրացնելը լաւագոյն՝ վիճակի՝ որուն կը հեայ է իրաւունք ունի, ամենուն պարտքն է, ամենուն շահը, է ամէն քրիստոնեայ է քաղաքային ընկերութեան գերագոյն պաշտօնը: Դրէք անոր համար հիմակունքն առաջադրութիւնը, որ ամէն անգամ որ կեանքի բնութեան մէջ ծագի ձեր միտքը կամ ծանուցուի գաղափար մը, կամ թելադրուի գործ մը, կամ ազգուի գոհողութիւն մը, որ օգտակար կարծէք այն նպատակին, գուցէ պիտի պաշտպանէք գաղափարը, գործի ձեռք պիտի գտնէք, պիտի կատարէք գոհողութիւնը համարձակ է խրոխտ հոգով: Դրէք այս ազնուական անաշխատութիւնը, է հաստատեցէք զայն ձեր կրօնքը այս խօսքերով:

— Կը սիրեմ իմ նմաններս, կը կրեմ սրտիս մէջ իրենց ցաւերը. կը հաւատամ մարդկային հոգւոյն բարւոքումին և քաղաքականութեան յաղթական դատին, որ աշխարհէն բնաջինջ պիտի ընէ խեղճութիւնը և եղծներ, և պիտի բարձրացնէ ժողովուրդը կեանքի նոր արժանապատուութեան մը. կը յուսամ բարոյն է ճշմարտին անմահ գոյութեան վրայ, որ պիտի հաստատուի մարդկանց մէջ արդարութիւնը և խաղաղութիւնը. պիտի նուիրեմ այս սուրբ գաղափարական մտքիս և սրտիս բոլոր ուժերը, պիտի փութանցեմ իմ հաւատքս իմ զաւակներուս հոգւոյն մէջ, և այս հաւատքովս պիտի մեռնեմ:

Թրգմ. Լ. ԱՐԻՍՏԱՆԻՍ ԳԱՅԱՆՏԻԼԵԱՆ